ידאגו כל האחין כולן [א]אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן: וכל המקלקלין פטורין: [ב]תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן [ג]כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל *[ד]פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם ת"ל משנה [ה]חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו והאנן תנן כל המקלקלין פטורין מתניתין [ו]רבי יהודה ברייתא רבי שמעון מ"ט דר' שמעון מדאיצטריך קרא למישרא מילה הא חובל בעלמא חייב ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן שמע מינה מבעיר בעלמא חייב ורבי יהודה התם מתקן הוא כדרב אשי דאמר רב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי [ז]מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין: שיעור המלבן כו': רב יוסף מחוי [ח]כפול רב חייא בר אמי [ט]מחוי פשוט:

מתני' [י]ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב [כ]וחכ"א צפור למגדל וצבי

ידאגו. יירא מן המיתה: **דמת גדול.** יש לדאוג הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית: **ואמרי לה דמת קטן.** שהקללה מתחילין מן הקטן[ו]: **חוץ מחובל.** כאדם דמקלקל הוא וחייב דתנן (ב"ק פז.) החובל בחבירו בשבת פטור (א) מלשלם מפני שנדון בנפשו: **ומבעיר.** את הגדיש מקלקל הוא וחייב כדתנן (שם דף לד:) והוא שהדליק את הגדיש פטור מן תשלומין מפני שנדון בנפשו: **אינה משנה.** דהא מקלקל הוא פטור: **בצריך.** לדם היוצא מן החבלה לכלבו ואם מקלקל הוא אצל נחבל מתקן הוא אצל הכלב: **והא תנן כל המקלקלין פטורין.** ואפי' חובל ומבעיר. וקשיין אהדדי ולרבי אבהו פריך: **מתני' ר' יהודה.** דאית ליה מקלקל בחבורה פטור ולא איתפרש היכא. ול"נ מתני' ר' יהודה היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חיובא דחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה דאע"פ דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולר' יהודה כי האי גוונא מלאכה היא משום תקון אחרים אבל מקלקל ואינו מתקן פטור. ואע"ג דרישא דמתני' אוקימנא כר"ש דקתני קורע על מתו פטור סיפא ר"י: **וברייתא ר"ש היא.** דאמר(ל) מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך חובל ומבעיר שאין מקלקל ואפי' מבעיר עצים (ב) לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ש לא חשיב דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אלא משום דמקלקל בחבלה ובהבערה חייב כדיליף לקמיה: **מדאיצטריך קרא.** וביום השמיני(ט) ביום יתירא ואפי' בשבת [לקמן קלג.] ומילה חובל הוא מכלל דשאר מקלקלין בחבורה חייב: **ומדאסר רחמנא הבערה דבת כהן.** בשבת (י)(לקמן בפרק ר' אליעזר): **מה לי מתקן כלי.** הא נמי מתקן גברא הוא ויש מלאכה כתיקון זה: **בישול פתילה.** שהוא מדליק פתילה של אבר ונותנה לתוך פיה(כ) ודרך בישול הוא זה וחייב על הבישול שאינו מקלקל האבר בבישולו אלא מתקן ונוצף: **סמנין.** של מלאכת המשכן: **רב יוסף מחוי.** האי הסיט כפול דמתני' כפול ממש כריוח קצר שבין אצבע לאמה משער שני פעמים: **מחוי פשוט.** כריוח שבין גודל לאצבע פעם אחד הוא כפול דמתניתא שיש בו כפלים כאותו שבין אמה לאצבע: **מתני' הצד צפור.** עד שהכניסו למגדל משטיי"ר בלע"ז חייב דזו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות: **וצבי**

חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא כו'. פי' רבינו שמואל דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ור' יוחנן סבר לה כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו ולאפרו לא חשיב מקלקל וחייב אפי' לר' יהודה וכן משמע בסמוך מתוך פי' רש"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא דאטו משום דס"ל כר' יהודה מאן דתנא כר"ש משתקינן ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו סבר דחובל ומבעיר אע"פ שאינו צריך לכלבו ולאפרו חייב לר' שמעון דגמר ממילה והבערת בת כהן ור' יוחנן סבר דר"ש נמי לא מחייב אא"כ איכא קצת תיקון כגון דצריך לכלבו ולאפרו דמילה והבערה איכא קצת תיקון שהוא צורך מצוה אבל לר' יהודה אפי' צריך לאפרו ולכלבו פטור דאין זה תיקון חשוב דאין דרך לחבול בחבירו כדי ליתן לכלבו או לשרוף גדיש בשביל האפר אע"ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמרי' בפ"ק דחולין (דף ח.) סכין של ע"ז מותר לשחוט בה מודה ר' יהודה לענין שבת דחייב דדוקא לענין ע"ז חשוב מקלקל דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ולא חשיב ליה הנאה כיון דקלקולו יתר על תקונו ור"ת מפרש דהא דחשיב לר' יהודה מקלקל בצריך לכלבו ואפרו לפי שאין התיקון בא באותה שעה אלא לאחר מכאן דלאחר שנעשית חבורה בא הדם ולאחר שכלתה ההבערה בא האפר אבל בשוחט בשעת הקלקול בא לו התיקון שמוציאה מידי אבר מן החי וקורע למירמא אימתא אאינשי דביתיה חשוב ליה לר"י נמי תיקון לפי שבשעת הקלקול בא לו התיקון וכן בהריגת המזיקין (לקמן קכא:) חייב לר' יהודה דבא התיקון בשעת הקלקול ולר"ש פטור משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה וקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב דמיחייב לכ"ע אע"ג שבשעת הקלקול אינו בא התיקון היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף ותיקון גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול:

בחובל וצריך לכלבו כו'. וא"ת ור' אבהו דמחייב אפי' באין צריך לכלבו כיון דאין צריך כלל הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעי צריכה לגופה כדאמרי' בריש הנחנקין (סנהדרין פד:) מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש האמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה וכן משמע בפרק כלל גדול (לעיל דף עג.) גבי חלזון ובפרק כל כתבי (לקמן דף קכא:) ובס"פ ספק אכל (כריתות דף כ:) וי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהויא צריכה לגופה כגון חובל ומבעיר כאיסורי הנאה שסבר שיכול ליתן לכלבו ולבשל בו קדרה ור' אבהו אע"ג דלא חשיב צורך מצוה תיקון מ"מ צריכה לגופה חשיב וא"ת צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ"ש מחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה(ל) וי"ל דלא דמי דהכא הוא צריך לנטילת נשמה כדי לתת לכלבו דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש ומבעיר נמי צריך להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר כדי לבשל קדרה אבל חופר הגומא נעשית מאליה ואינו נהנה ממנה כלום(מ):

מדאצטריך קרא למישרי מילה כו'. וא"ת למה לי למילף ממילה נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת דבהבערה איכא נטילת נשמה וחובל נמי לא מחייב אלא משום נטילת נשמה וי"ל דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהבערה דהתם התיקון בא בשעת הקלקול אבל לענין מקלקל בהבערה יליף שפיר דאחר הבערה בא התיקון כדפי' אי נמי אי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב ה"א דמילה דוחה את השבת דלאו מלאכה היא והבערה לחודה היא דאימעטה משום דמקלקל בהבערה חייב:

דאמר רב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי. לאו משום דסבר כר' יהודה אלא מפרש הוא אליבא דר' יהודה: **מה לי** לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין. אין לפרש כמו שבישול סממנין מתקן להיות יותר חשובים כך פתילה חשובה יותר ע"י בישול דאי היינו טעמא דר' יהודה שאר מיתות ב"ד דלא דחו שבת מנלן כיון דלא שייך בהו תיקון דהבערה לא אסרה תורה אלא משום תיקון פתילה ועוד שריפת בת כהן גופה מנלן דלא דחינן היכא דתיקן הפתילה מאתמול ואומר ר"י דה"פ מה לי בישול פתילה לצורך שריפת בת כהן מה לי בישול סממנין לצורך צביעה בגד דכי היכי דבישול סממנין לצורך צביעה חשוב תיקון ה"נ בישול פתילה לצורך שריפה ומהכא נפקא לן שפיר לכל שאר מיתות ב"ד חשוב תיקון משום מצוה דאי לאו שריפה עצמה חשיבא תיקון משום בישול פתילה לא הוה אסורה אע"פ שמתקנת בכך דכיון שאינה אלא משום שריפה לא הוה חשיב תיקון ולא מיחייב וכן מוליא מרא לחפור לקבור בו מת לר"ש כמו מוליא כיס לקבל בו זיבה כפ"ק (דף יא.) וא"ת בשלמא לר' יהודה שפיר שמעינן דהבערה ללאו יצאת או לחלק מדלא כתב לא תעשה מלאכה בכל מושבותיכם וכתב הבערה ש"מ ללאו יצאת או לחלק כדפרישית בפרק כלל גדול (לעיל דף ע.) [ד"ה הבערה] אלא לר"ש דאיצטריך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה מנא ליה דיצאת ללאו או לחלק וליכא למימר דנפקא ליה לחלק מאחת מהנה כדמפיק ליה ר' יוסי דהא בפרק הבונה (לקמן דף קג:) פליג ר"ש בהדיא אר' יוסי ודריש ליה לדרשה אחריתי וי"ל דנפקא ליה לחלק מהיכא דנפקא ליה לשמואל בפרק כלל גדול (לעיל דף ע.) והשתא אתי שפיר הא דהוה קשה (נ)שמואל דאמר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יוסי דהשתא כר"ש ס"ל ובפ"ק דיבמות (דף ו:) קאמר דאיצטריך קרא למישרי מקל ומומר מעבודה דדחיא שבת היינו כר' יהודה דחשיב ליה תיקון אבל לר' שמעון איצטריך קרא בהבערה לחייב כל מקלקל בהבערה הך פלוגתא דמקלקל בחבורה מפרש רש"י דנפקא לן מפלוגתא שאינה צריכה לגופה משמע דלא בעי לר' שמעון צריך לכלבו ולאפרו ולפי זה צריך לומר דר' אבהו כר"ש ור' יוחנן כר' יהודה ואין נראה כדפי' לעיל ול"ל דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה קבלה היתה בידם:

ואין

מסורת הש"ס

א) ב"ק לד:, ב) [שם יבמות עו:] סנהדרין סב., ג) [לעיל יג. עג: וש"נ], ד) יבמות ו: ע"ש, ה) [גי' הערוך בפוף ע"ש בערך קף ובערך סט ועי' ברמב"ם ובמגיד ובתוס' מנחות לה: ד"ה וכמה וכו'], ו) [גיטין כח.], ז) [כריתות סח.], ח) [לעיל לג.], ט) [ויקרא יב], י) [ל"ל יבמות ו:] סנהדרין לה:, כ) סנהדרין נב., ל) [לעיל עג:], מ) [וע"ע תוס' סנהדרין פד: ד"ה מאן שמעת], נ) [עי' תוס' לעיל ע ע"ב ד"ה לא משכחת].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' פטור מכולן מפני [וכן גי' רש"ל]: (ב) ד"ה וברייתא וכו' מבעיר עצים באור לקדרתו:

◆

גליון הש"ס

גמ' פוק תני לברא. עירובין ט ע"א ביצה יב ע"ב יומא מג ע"ב יבמות עו ע"ב סנהד' סב ע"א:

◆

לעזי רש"י

משטיי"ר. מזנון לשמירת אוכלים וכלים.

◆

רבינו חננאל

מתני' כל המקלקלין פטורין. תנן סתמא, וברייתא כר' אבהו דמחייב חובל ומבעיר. ואע"ג דאמר ר' יוחנן אינה משנה אלא החובל בצריך לכלבו והמבעיר בצריך לאפרו דלאו מקלקלין נינהו, מיהו איצטרכינן לברר היכא אמירא החובל והמבעיר שלא לצורך חייב. ואהדרינן מתניתין ר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה פטור וברייתא ר' שמעון דאמר מקלקל בחבורה חייב. ואל תתמה דרישא דמתניתין כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, וסיפא כר' יהודה במקלקל בחבורה, דהא סבר לה כמר והא סבר לה כמר. ומילתא דמקלקל בחבורה דקאמרי פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון היא, לא ברירה לן עיקר פלוגתיהו דא היכי ניהו, וכתניתא דמפרשא במקלקל בחבורה ר' יהודה פטור ור' שמעון מחייב לא שמיע לן, אלא מגמרא בלחוד הוא דשמעינן ליה. ובעושה חבורה ומתקן כ"ע לא פליגי דמחייב, כי פליגי בעושה חבורה ומקלקל, דר' יהודה פטר וסתם מתניתין כוותיה, ור' שמעון אסר. וגרסינן באלו דברים בפסח א"ל רב הונא בר חיננא לבריה כי אזלת לקמיה דר' זריקא בעי מיניה למאן דסבר מקלקל בחבורה פטור, שחטו שלא לשמו ושלא לאוכליו כו', וכולא שמעתא דקא מפרש ליה (בחדא חדא) מאי תיקן. ולא מפרש מ"ד המקלקל בחבורה פטור מאן הוא אלא מתניתין בהדיא היא כל המקלקלין פטורין בין חובל ומקלקל בחבורה בין דחד בינהו [משמע ד]ר"ש ור' יהודה מגמרא היא דשמעינן פלוגתיהו. וגרסינן בבתולה נשאת אם תימצא לומר דם חבורי הוא שהבועל בתחילה הוא עושה חבורה, הא אמרינן אם תימצא לומר הלכה כר' יהודה דאמר שאין מתכוין אסור מי הויא האי בועל בשבת מקלקל בהאי חבורה אי לא, ואם תימצא לומר מקלקל הוא במקלקל הלכה כר' יהודה או כר' שמעון, והכין פירושא הלכה כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה פטור או הלכה כר' שמעון דאמר חייב. דאי אמרת הלכה כר' שמעון דאמר מקלקל בחבורה חייב או הלכה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור, אילו היה כך אסור לבעול בתחילה בשבת. וחזינן דמפרש (בספינה) לעולם רב כר' יהודה סבירא ליה דאמר דבר שאין מתכוין אסור, אלא מיהו מקלקל בחבורה הוא ושרי לר' יהודה. ואמרינן מ"ט דר' שמעון דאמר חובל ומבעיר אע"פ שמקלקלין חייבין, מדאצטריך קרא למישרא מילה בשבת וגמרינן דמקלקל בחבורה בעלמא בשבת חייב. ואקשינן מילה מתקן הוא כדרב אשי דאמר מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סממנין, ולא גמרינן מינה למקלקלין, ומקלקל לא אשכחנן דאיחמר. שיעור המלבן צמר כמלא רוחב הסיט כפול, וכן המנפס צמר וכן הצובע וכן הטווה. רב יוסף מחוי כפוף מעיקר הגודל עד ראש אצבע כשהן דבוקות זו בזו. רב חייא בר אמי מחוי פשוט מראש גודל עד ראש אצבע כשהן פשוטות דאעפ"כ [נ"א: ואעפ"כ] אינן הוות זרת. ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל כו'. פי' מגדל זה של עץ הוא שחשוב ככלוב גדול, אם פתח שער המגדל ועשה התחבולות עד שנכנס הצפור לתוכו וסגר עליו חייב, כי (כ)[ב]סגרו המגדל (וגמרה) [נגמרה] הצידה. וגם אם הולך אחר צבי והחזירו מיכן ומיכן עד שנכנס לבית חייב, כי כיון שנכנס לבית והוא סגר עליו הרי צידו [ו]חייב. אבל אם טרד הצבי עד שנכנס לגינה או לחצר או לביבר בשבה הרי זו אינה צידה ופטור. וחכ"א

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פי"ג מהל' אבל הל' יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' שצד סעיף ה:

כג ב ג מיי' פ"א מהל' שבת הל' יז ופ"ח הלכה ז ופ"ט הלכה י ופי"ב הלכה א סמג לאוין סה:

כד ד מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה ז:

כה ה מיי' פ"י מהל' שבת הלכה יט סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שטז סעיף א:

◆

מוסף רש"י

פוק תנא לברא. דטעות הוא (סנהדרין סב.). איתה משנה. לא נשנית מעולם בבית המדרש (ביצה יב:) דלאיתו נמי פטירי (ב"ק לד:). ואם תמצא לומר משנה. אם יאמרו תנאים שנשנית (ביצה יב:). בצריך לכלבו. דהוי מקלקל על מנת לתקן, והא דתנא (לקמן קז.) כצרר הדם אע"פ שלא יצא, משום נוגע הוא דמחייב (ב"ק לד:). מה לי לבשל פתילה. של אבר מתיך וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו, והאי בשול גמור הוא ואב מלאכה הוא, דממשכן ילפינן ובישול סמנין היה במלאכת המשכן לצבע תכלת ותולעת שני (יבמות ו.). הצד צפור. מן החוץ עד שהכניסו למגדל עץ שקורין משטיי"ר, או הצד צבי מן החוץ עד שהכניסו לבית. חייב. דכיון דהכניס לצפור למגדל ונעל לפניו, הרי הוא אחוז ועומד ונגמרה צידתו, וכן צבי לבית ונעל בפניו, אבל צפור שהכניס לבית ונעל בפניו פטור, שיוצא לו דרך חלונות ואין כאן צידה, או צבי שהכניסו מן החוץ לביבר ונעל לפניו אין זו צידה (ביצה כג:). וחכ"א צפור למגדל. היא צידתו כאשר אמרת, אבל צבי אין צריך עד שיכניסנו לבית, דאף לגינה ולחצר ולביבר הוי צידה (שם).

◆

רב נסים גאון

מדאצטריך קרא למישרא מילה. עיקר דילה בתורת כהנים וביום השמיני ימול ימול ואפילו בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממילה. או מקיים אני מחלליה אף במילה ומה אני מקיים ימול חוץ מן השבת, ת"ל וביום ואפילו בשבת. ובפרק ר' אליעזר (דף קלב.) אמרו עוד עד כאן לא פליגי אלא במכשירי מילה אבל מילה גופה דברי הכל דחיא, מנא לן. ונאמרו בדבר זה כמה טעמים, והעיקר הוא מה שאמר ר' יוחנן כי דבריו שוין עם הברייתא ועליהן אנו סומכין. והואיל והוצרך הכתוב לומר וביום להתיר המילה בשבת שהיא מצוה, הודיע אותנו שחבורה בעלמא חוץ מן המילה אסור לעשותה וחייב עליה בשבת. ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן מכלל דמבעיר בעלמא חייב. כבר ידעת כי ד' מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק, כי בת כהן שזינתה מיתתה בשריפה וה[י]א אחת מן הנשרפין כדכתיב (ויקרא כא) ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף. ובמסכת סנהדרין בפרק ד' מיתות (דף נב) זכרו היאך מצות שריפה ואמרו, מצות שריפה הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודרין קשין לתוך רכה וכורך על צוארו, זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו. ופירשו בתלמוד מאי פתילה, אמר רב מתנה פתילה של אבר. ועל פי זה נאמרה כאן מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סממנין, כלומר פתילה של אבר שהישרף בה בת כהן שזינתה. והזהיר הקב"ה את ב"ד שלא ישרפו המתחייב שריפה ביום שבת כמה שנאמר (שמות לה) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, על פי מה שנתפרש פסוק זה כי בבית דין הוא מדבר. כמו שנא' בראש מסכת יבמות (דף ו) מושבות מה תלמוד [לומר], מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, מושבות דכתב רחמנא למה לי. משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר (דברים כא) וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת. שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים (שמות לא) מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין, ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם מה מושבות האמורות להלן בבית דין אף כאן בב"ד, ואמר רחמנא לא תבערו אש. ועיקר זה הברייתא בסוף מכילתא דר' ישמעאל. ואמרו עוד בתלמוד ותיהוי נמי כר' יוסי, איסור דאמר ר' יוסי הבערה ללאו יצאת הבערה דעלמא, הבערה דבית דין בישול פתילה היא, ואמר רב אשי מה לי בישול פתילה מה לי בישול סממנין. מיכן למדנו דאסר רחמנא הבערה דבת כהן בשבת, ונתחייבנו מיכן שהמבעיר בעלמא חייב.